

Lucrările neguțului pentru

ÎNTÂIA REFORMĂ ȘCOLARĂ ÎN MOLDOVA

1844—1845.

~~Cronica lucrărilor din anul întâi.~~

La 4 Martie 1844 Epitropia Învățăturilor publice din Principatul Moldovei (Log. C. Mavrocordat, Beizadé N. Suțu și Vor. A. Balș) înainta comisiunii de cercetare a sămii Caselor obștești (Vor. Iordache Balș, Vor. Dim. Mavrocordat, Vor. Iacov Paladi, Vor. Scarlat Crupenschi și Post. Iorgu Radu) o adresă, prin care, între altele, «cu cinste poștește pe [acea] comisie ca să propună obșteștii Adunări de a orândui câteva mădulari din sânul său, care, pe deoparte, să se pue în relație cu Epitropia Învățăturilor, pentru ca în cursul anului acestuia să se poată lămurii cu deplinătate despre principiile primite în învățătură, să urmeze de aproape aplicația lor și să prețuească rezultatele; iar pe de alta să se înțeleagă cu Epitropia pentru reformele ce s'ar socoti de cuviință a se mai introduce»⁽¹⁾. Intr'un cuvânt, Epitropia propunea obșteștii Adunări, prin mijlocirea comisiunii de cercetare a sămii Caselor obștești, orânduirea unei comisiuni, care, în legătură și înțelegere cu Epitropia, 1) să cerceteze starea școalelor și 2) să facă propuneri pentru eventuala lor reformare.

(¹) *Analele Parlamentare ale României* XII, 2 (București 1902), 630—1 și *Uricarul* IX, 56-58.

Încuviințând propunerea Epitropiei, obșteasca Adunare, în ședința dela 11 Martie 1844, alege din membrii săi pe Vor. Iordache Balș, Vor. Costachi Sturza, Vor. Alecu Sturza, Vor. Vasile Beldiman, Hat. Alecu Aslan și Spat. Costachi Negruți ⁽¹⁾, pentru ca împreună să alcătuească ceruta comisiune, pentru a căreia întărire, două zile mai în urmă, la 13 Martie, obșteasca Adunare înaintează convenita anaforă Domnului, care-i dete aprobare la 22 Aprilie următor ⁽²⁾.

Astfel fu instituită întâia comisiune pentru cercetarea stării învățământului public în Moldova și pentru eventuala lui reformare, — un deceniu numai după ce acest învățământ fusese trecut la Stat prin noua organizare pe care i-o dete Regulamentul organic.

Din cauze pe cari nu le cunoaștem, Secretariatul de Stat nu aduse la cunoștința membrilor comisiunei aprobarea domnească pentru întărirea și instituirea ei, decât în ajunul noului an 1845. Atunci, prin adrese speciale, se arată fiecărui membru în parte ca, intrunindu-se în comisiune, să binevoească «a intra în înțelegere cu Epitropia Invățăturilor publice și a săvârși lucrarea pentru care este rânduită, în chip ca al ei rezultat să se poată înfățișa obșteștii Adunări, care urmează a se deschide în luna viitoare».

Urmând acestei înștiințări, comisiunea ținu prima sa ședință la 18 Ianuarie 1845, într-o Vineri, stabilind mai întâi cestiunile privitoare la modalitatea lucrărilor sale viitoare, și anume: a) zilele de ședințe vor fi de două ori pe săptămână, Miercurea și

(1) *Analele Parlamentare* XII, 2, 380.

(2) După dosarele comisiunii, azi în biblioteca Academiei Române, datorite fiind de d. D. C. Sturdza-Scheianul, împreună cu întreaga arhivă a părintelui său, marele Vornic Costachi Sturdza, în casa și sub prezidenția căruia comisiunea și-a întocmit lucrările. — V. A. Urechia în *Istoria școalelor dela 1800 până la 1864*, a dat o scurtă expunere a lucrărilor acestei comisiuni, după actele Secretariatului de Stat. Aceste însă, nefiind complete, evident că nici expunerea făcută pe baza lor n'a putut fi completă. Mai mult încă, ele n'au dat posibilitate răposatului profesor să înțeleagă întregul rost însemnător pe care l-a avut în istoria dezvoltării școalelor moldovene lucrările comisiunii dela 1845-6. Iată de ce am crezut că e bine să scot la lumină, după dosarele însăși ale comisiunii, toate actele și mărturiile cu privire la întâia reformă a învățământului public în Moldova, pentru ca pe baza lor să pot da această expunere istorică, sub formă de cronică a lucrărilor, în redactarea căreia am păstrat, pe cât a fost cu putință, însăși expresia actelor întrebuițate.

Vinerea, la 10 ceasuri dimineța, în casele Vor. Costachi Șturza, *b)* majoritatea comisiunii va fi competentă a lucra, *c)* comisiunea va fi slobodă, după împrejurări și dezvălirile ce ar face, să înainteze în lucrări și *d)* va încheia jurnale de lucrările sale în fieștecare ședință. Apoi în ședința următoare, dela 24 Ianuarie, potrivit mandatului ce i s'a dat, de a se pune în relație cu Epitropia Invățăturilor publice, spre a se putea lămuri cu deplinătate despre stare școalelor, comisiunea găsește de cuviință.

În primul loc, a cere dela Epitropie: *a)* știință despre pricinile pe cari ea le-ar cunoaște că au împiedecat până acum propășirea învățăturilor publice și creșterea morală; *b)* listă de profesorii din capitală ce predau învățăturile, atât în limba națională cât și în alte limbi, arătând la fieștecare obiectele și ceasurile în cari predau, cum și alte însărcinări ce vor fi având în sfera școlastică; asemenea de directorii și inspectorii tuturor așezămintelor din capitală; *c)* ideile sale asupra măsurilor pe cari le-ar socoti pe viitor că sunt mai bune și mai nimerite întru statornicirea propășirii învățăturilor; *d)* liste de numărul elevilor interni și externi, arătându-se la fieștecare în ce ram de învățatură își are îndeletnicirea.

În al doilea loc, a cere dela Referendarul școalelor, Postelnicul Gheorghe Așachi, ca unuia ce să află în această însărcinare dela urzirea lor, să deie în scris: *a)* pricinele ce ar cunoaște că stau piedică propășirii învățăturilor publice și creșterii morale, *b)* ideile sale asupra întocmirii ce ar socoti pe viitor că ar fi mai nimerite întru statornicirea învățăturilor și *c)* listă de cărțile ce are, tipărite și manuscrise, compuse sau tălmăcite, în ramul învățăturilor (¹).

În sfârșit, în al treilea loc, comisiunea hotărăște ca, după ce va primi răspuns la cererile arătate mai sus, să adreseze și fiecărui profesor în parte cereri identice cu cele făcute Referendarului Gheorghe Așachi.

În așteptarea primirii răspunsurilor cerute dela Epitropia Invățăturilor și dela Referendarul școalelor, comisiunea nu poate lucra nimic în ședințele dela 26 și 31 Ianuarie și nici în ședința dela 3 Fevruarie, drept ce ea hotărăște a renoi cererile formulate în ședința dela 24 Ianuarie și arătate mai sus. Văzând apoi că nici pentru ședința dela 7 Fevruarie nu primește răs-

(¹) Adresa comisiunii către Referendar (No. 4 — 1845 Ianuarie 25) s'a publicat și în *Uricar IX*, 58 — 59.

punsurile cerute și așteptate, comisiunea decide a «se mai adăogi cererile întru aceasta ca să răspundă în sfârșit ceea ce se va socoti de cuviință, pentru ca comisiunea să poată înainta în sesia următoare raportul ei către obșteasca Adunare». N'apucă însă a face această „adăogire“ la cererile reinoite deja, când comisiunea primi din partea Epitropiei o adresă cu data de 6 Fevruarie, prin care aceasta-i comunica că a «luat măsurile covenite a se prelucra și a se împărtăși lămuririle cerute». În așteptarea deci a acestor lămuriri, acum formal promise de Epitropie, comisiunea iarăși se găsi în neputință de a lucra în ședințele dela 10, 14 și 18 Fevruarie. În ședința dela 21 Fevruarie însă, ea putu lua, în sfârșit, cunoștință de adresa Epitropiei cu data de 13 Fevruarie, la care — potrivit cererii comisiunii — se alătură deocamdată:

1. a) Programă învățăturilor elementare, b) programă învățăturilor colegiale (gimnaziale) și academice (facultative), c) lista profesorilor din capitală și departamente, cu însemnarea materiilor ce paradosesc, precum și lista amployaților, d) lista elevilor și a stipendiștilor ce se țin cu cheltuiala Statului în Institutul Academic și Vasilian, e) lista școlărilor externi dela școalele din capitală: colegiu, școala începătoare dela Trei-Erarhi și școalele publice din Păcurari, Tătarași și Târgușor, f) lista elevilor și amployaților dela școalele publice armenie din Principatul Moldovei (Capitală, Roman, Botoșani, Focșani, Târgu-Ocna și Galați), g) lista școlărițelor dela institutul pentru învățarea fetelor și h) lista cărților școlastice, tipărite și manuscrise, orânduite după treptele claselor.

Cât privește celelalte lămuriri cerute de comisiune în ședința dela 24 Ianuarie (arătate mai sus sub a și c), Epitropia făgăduiește «ca pe rând și cu cinste, să le împărtășească comisieii».

Aceasta, luând în examinare, în aceeaș ședință, (materialul lămuritor anexat la adresa Epitropiei Învățăturilor, găsește: a) că listele școlărilor nu sunt complete, de oarece în ele nu se arată la fieștecăre școlar clasa în care este, precum și calitățile și purtările ce are și b) că Epitropia în lămuririle sale nu pomenește nimic de Seminarul Socolii, care, prin anexa F din Regulamentul organic, e și el alipit de Epitropia Învățăturilor. În urmare comisiunea cere dela Epitropie: a) să-i trimită, odată cu regulamentul școalelor, un catalog clasificator al școlărilor și b) să-i arate motivele pentru cari n'a dat lămuriri cu privire la Seminarul Socolii.

Tot odată comisiunea hotărăște «ca doi din mădularele sale să se rânduiească a merge în zile nehotărite să facă o revizie pe la toate instituturile școlastice, pentru a se încredința atât de sunt toți elevii față, după lista dată de Epitropie, cât și de se păzesc ceasurile învățaturii de către profesori, precum și de sunt ținuți bine și în desăvârșită regulă și curățenie».

Odată comunicate Epitropiei și aceste noi cereri ale comisiunii, aceasta rămâne în așteptare, neputând lucra, în ședința dela 24 Fevruarie, din pricină că nu s'au primit încă lămuririle cerute dela Epitropie. În ședința dela 3 Martie însă, comisiunea putu lua cunoștință de adresa Epitropiei, prin care se arată că trimite: *a)* regulamentul școalelor din 1838, întărit de Domn (1), *b)* regulamentul proiectat, «care are încă trebuință de oarecare adăogiri ce ispita în practică au dovedit»²⁾ și *c)* catalogul clasificator al școlarilor.³⁾

Cât privește cestiunea Seminarului Socolii, Epitropia comunică comisiunii o copie a ofisului domnesc către Sfatul Cărmui-tor, din 1 Iunie 1843, din care se vede că seminariul nu se mai află sub privigherea Epitropiei și prin urmare nici poate a-i da vre-o știință.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În acelaș timp Epitropia, luând se vede cunoștință de decisiunea comisiunii de a vizita în zile «nehotărite» școalele, «cu cinste poștește pe dumnealor mădulare comisiei să binevoească a veni la examenele speciale pe semestrul întâi la școalele din capitală, cari [examene] s'au hotărit pentru 26 a curgătoarei [Fevruarie] și la cari se va putea încredința de progresul ce tinerimea au făcut în acest semestru». În acest scop Epitropia trimite comisiunii un program tipărit al examenelor (2).

Cercetând și acest nou material lămuritor, în aceeaș ședință dela 3 Martie, comisiunea arată, cu privire la anexele menționate ca trimise, că n'a primit regulamentul proiectat al școalelor, iar cu privire la comunicarea făcută asupra Seminarului Socolii, că dacă «nu face parte din administrația învățăturilor publice a Epitropiei, apoi nici că se atinge de însușirile lucrătoare a comisiei». Cestiunea cercetării examenelor școlare a rămas fără nici un rezultat, de oarece Referendarul școalelor, schimbând

(1) Originalul acestui regulament se găsește în biblioteca Academiei Române, sub No. 360; o copie a lui, tot acolo, sub No. 97.

(2) Tipărit de V. A. Urechia în *Istoria Școalelor* II, 241 și de G. Adamescu în *Istoria Seminarului Veniamin*, Iași 1904, anexa No. 18.—Pentru lămuriri, cf. idem, *ibidem*, 65.

programa examenelor, făcu cunoscut aceasta membrilor comisiei la 4 Martie; pe când aceștia, potrivit programei trimise mai înainte, cu adresa dela 24 Fevruarie, vizitaseră în ziua precedentă, la 3 Martie, Institutul Academic și Vasilian, «unde însă nu au văzut nici o lucrare», ceea ce se comunică Referendarului la 7 Martie, cu adresa No. 22.

În aceeași zi comisiunea ține ședință, spre a lua cunoștință de ultimele răspunsuri la cererile ei, formulate în ședința dela 24 Ianuarie, și anume: răspunsul Referendarului școalelor, trimis la 1 Martie și răspunsul ce rămăsese datorare Epitropia a da cu privire la «pricinea ce ar cunoaște că sunt piedică propășirii învățăturilor publice și creșterii morale», răspuns trimis la 6 Martie.

Răspunsul Referendarului rămânând a se «lua în tratație în viitoarele seanțe», comisiunea cercetează deocamdată numai răspunsul Epitropiei. Acest răspuns, — în care se spune că «piedica de căpetenie, care se opune propășirii școalelor este că, după toată stăruirea Epitropiei, potrivit hotărârii prea înălțatului Domn, nu s'au putut introduce încă îndeobște condițiunea care să îndatorească la învățătura regulată pe fiecare tânăr doritor a intra în vre-o slujbă a Statului», — evident nu putea mulțumi comisiunea. Drept aceea, ea încunoștință Epitropia că «răspunsul său nu este îndestulător, nici privitor către toate acele ce comisia au cerut. Cât pentru pricina ce au făcut pe comisie a cere asemenea știință n'au fost urmată din alta decât din însuș mărturisirea verbală a Epitropiei către Adunare și către chiar comisia aceasta. Deci fiindcă răspunsul Epitropiei este departe de această mărturisire făcută și de științele ce comisia cere, apoi ea rămâne în nădejde a le primi fără întârziere».

Aci ajunseră raporturile dintre Epitropie și comisiune, cari fuseseră chemate, prin mandatul obșteștii Adunări și prin hotărâre domnească, la o împreună lucrare pentru binele și progresul învățămîntului public. Cetitorul care a binevoit a urmări expunerea noastră de până aci, a putut vedea, de sigur, cum că pricina slăbirii și mai apoi a înăspririi raporturilor dintre comisiune și Epitropie, e tot aceasta din urmă. Căci, dela început chiar, când comisiunea, potrivit mandatului ce i să dăduse, căută să obțină lămuririle și științele privitoare la învățămînt de care ea avea nevoie dela Epitropie, aceasta, cu tot timpul scurt ce avea comisiunea la dispozițiune pentru lucrarea sa, întârzie și amână răspunsurile ce datora; iar când totuși le tri-

mise, ele fură necomplete, încât nu putură mulțumi pe membrii comisiunii. De sine înțeles dar că aceștia se văzură siliți a obține lămuririle de cari aveau trebuință în alt chip decât prin mijlocirea târzielnică și fără interes a Epitropiei, cecece aduse o definitivă rupere a relațiunilor dintre această supremă autoritate școlară și comisiune.

Și anume, deoarece Epitropia arătase cum că unica piedică a propășirii învățăturilor era faptul că, cu toată stăruirea ei și cu toată hotărîrea domnească din 25 Octomvrie 1842, nu s'a putut introduce obligativitatea învățăturii regulate pentru tinerii candidați la slujbele Statului, — comisiunea, ca să poată constata până unde a mers acea «toată stăruire» a Epitropiei, potrivit hotărîrii luată în ședința dela 9 Martie, face întrebare Secretariatului de Stat «dacă Epitropia școalelor i au recomandat niscaiva tineri cari ș-au săvârșit cursul învățăturilor în vreun grad, spre a se întrebuința în slujbele Statului, și pe care anume?».

Răspunsul Secretariatului de Stat, dat comisiunii la 21 Martie, fu că «nu s'au recomandat de Epitropia școalelor *nici unui* din elevii ce ar fi săvârșit cursul învățăturilor pentru a se întrebuința în slujbă».

Se pare ca acest răspuns sili Epitropia a înainta comisiunii :
a) o listă de școlarii interni ce s'au crescut pe cheltuiala Statului la Institutul Vasilian și la Academia Mihăileană dela 1828 până la 1844 și b) o listă de tinerii ce au făcut studiile în Academia Mihăileană și se găsesc întrebuințați în slujbele Statului».

Nepierzând nădejdea de a putea întocmi împreună cu Epitropia măcar raportul pe care-l datora obșteștii Adunării în sesiunea ce tocmai se deschisese, comisiunea luă în dezbatere, în ședința dela 9 Martie, memoriul Referendarului Gh. Asachi și, în acelaș timp, potrivit hotărîrii luată în prima ședință a lucrărilor sale, la 24 Ianuarie, comisiunea se adresă profesorilor Teodor Stamati, Alex. Costinescu, Damaschin Bojinca, Petru Câmpianu, Ioan Albineț și Ioan Ionescu cu rugămîntea să binevoească — cât mai în grabă — a-i «împărtăși știința ce ar cunoaște intru propășirea învățăturii și socotința ce ar găsi mai nimerit intru îndreptare, precum și listă de cărțile ce ar fi având compuse și talmăcite, tipărite sau manuscrise, în ramul învățăturii».

Apoi în ședința dela 14 Martie, terminând dezbaterea asupra memoriului lui Gh. Asachi și, în speranță că pentru ședința viitoare dela 16 Martie, va primi memoriile cerute dela profesori, — comisiunea face «poftire Epitropiei ca în seanța viitoare să

1. Anexa A' 11.

2. Anexa A' 12.

vie la comisie, spre a se înțelege cu mădulele acestei comisii asupra raportului ce ea, comisia, urmează a face obșteștii Adunări — pe cât s'au putut lămuri după puțina vreme ce au avut — în următoarea sesie». Aceasta potrivit adresei Secretariatului de Stat dela 31 Decembrie 1844, care, cum am văzut chiar dela început, impunea comisiunii conlucrarea cu Epitropia.

Dar Epitropia nu numai că nu răspunse invitațiunii, ci căută să paralizaze lucrările comisiunii, astfel ca aceasta să nu poată înainta la vreme obșteștii Adunări raportul ce datora. Astfel, fiind încredințată că memoriile cerute de comisiune dela profesori vor fi destul de substanțiale, pentru ca aceasta, numai pe temeiul lor, să-și poată alcătui raportul către Adunare, Epitropia intervine, presionează chiar pe lângă profesori a nu da răspunsurile cerute de comisie: la 19 Martie «poruncește Sfatului Academic, să mărginească pe oricare profesor a nu slobozi nici o lucrare în privirea școlilor, până ce nu va fi mai întâi supusă Epitropiei și dezbătută împreună»⁽¹⁾.

Era prea târziu însă, căci încă dela 15 Martie comisiunea primi răspunsurile cerute dela T. Stamati,²⁾ I. Albinet³⁾ și A. Costinescu⁽⁴⁾, iar la 16 Martie dela D. Bojinca⁽⁵⁾. Aceste răspunsuri, sub formă de memorii, fură dezbătute, cele dintâi trei în ședința dela 16 Martie, la care nu participă însă și invitata Epitropie, iar cel de al patrulea în ședința dela 21 Martie, când comisiunea, socotind că „pre cât vremea au ertat-o, au săvârșit lucrările sale, s'au hotărit a-și face raportul său către obșteasca Adunare“.

Cu acest raport, înaintat la 22 Martie 1845, se încheie partea întâia a lucrărilor comisiunii pentru cercetarea și reformarea învățământului public în Principatul Moldovei:

Cinstitei obștești Adunări.

Din pilda de față și din verbala arătare a unuia din boerii epitropi ai școalelor către cinstita Adunare și către comisia

(1) În urma acestei porunci, Profesorul T. Stamati, care apucase a-ș înainta memoriul său, temător, se vede, de urmări, adresează comisiunii o cerere la 20 Martie, prin care să roagă a i-l înapoia, spre a-l supune, potrivit formelor, prin organul Epitropiei.

(2) ~~Memoriul lui Th. Stamati~~ am publicat în „Convorbiri Literare“, 1909, 990—1000. ~~Celelalte două (I. Albinet și A. Costinescu) se vor tipări într-unul din numerele viitoare ale acestei reviste.~~

(3) Memoriul lui Damaschin Bojinca l-am publicat în *Revista politică și literară* din Blaș, 1906, 88—90 și 104—6.

3) L-am publicat în *Revista generală a învățământului*, 1910,

4) L-am publicat în aceeași revistă, 1910.

aceasta, văzându-se că ramul învățăturilor publice (dela care derază viitorul unei nații) nu răspunde la scopul menirii sale, cinstita obștească Adunare în sesia trecută au însemnat din sânul ei pe jos iscăliții cu însărcinare ca, intrunindu-se în comisie, să se pue în relație și să se înțeleagă cu Epitropia Invățăturilor în osebitele lucrări și regularisiri atingătoare de Casa Școalelor. Această dispoziție a Adunării înalt incuviințată la 22 Aprilie anul trecut, să împărtăși jos iscăliților abia la 5 Ghenar anul următor. Deși în o așa scurtă vreme era cu neputință a se săvârși o lucrare, care cere o pătrunzătoare și amăruntă cercetare, totuși sub iscăliții de îndată intrunindu-se în comisie au pășit către însărcinarea lor. Și fiindcă sesia următoare a Adunării se apropie de a-ș încheia lucrurile, după datorie supun cinstitei Adunări luările aminte ce au putut face. *Fără a vorbi dacă trebuința cere a alunga limba națională din școale întru învățarea științelor înalte, lucrare care ar fi antinațională și jignitoare chiar rostirii art. 421 din Regulamentul organic, fără a judeca dacă o asemenea dispoziție ar fi nu numai nefolositoare, dar și vătămătoare prin înprăștiere de idei eterogene*, jos iscăliții încât vremea i-au (ingăduit) și pre cât au întâmpinat greutăți la lămuririle ce au cerut, care în parte li s'au dat peste cinci săptămâni, iar în parte nici până astăzi (opriți fiind mai vartos profesorii prin formale porunci a Epitropiei de a împărtăși comisiei lămuririle cerute).

Pentru a nu da sminteală aceștii însărcinări de mare cuviință și atât de însemnătoare, n'au pregetat a cerceta cu cea mai mare scumpătate pricinele ce împiedică propășirea învățăturilor, vrând a se incredința dacă ele curg din vina profesorilor ori a direcției sau din lipsa mijloacelor, și s'au lămurit că mijloacele nici odată au lipsit, căci spre dovadă slujește buna plecare a Guvernului, pe care Epitropia au aflat-o purure la orice au propus. Iar piedicele și defecturile văzute și mărturisite le-au găsit nu în limba națională, ce în următoarele:

a) Nepăzirea unei statornice, bine orânduite sisteme a învățăturilor, ce ar trebui a se așeza cu nestrămutare pe un timp cel puțin de 12 ani, căci în loc de o asemenea statornică așezare a materiilor de învățat, au urmat (mai cu seamă în Facultăți) din an în an schimbare organizației și nouă reforme stănenitoare, atât pentru profesori întru desăvârșita paradosire a științelor cu care era însărcinați, cum și pentru tinerime întru deplină săvârșirea lor.

b) Neinformarea școlilor începătoare mai înainte de înființarea colegiului sau cel puțin îndată după a lui statornicire.

c) Lipsa cărților școlastice tipărite, prin care tinerimea s'ar fi putut și s'ar putea înlesni întru învățatură, pentru că în loc de a avea cărți tipărite, elevii sunt nevoiți a prescrie materiile de învățat, prin care pierd o însemnătoare vreme, ce s'ar putea întrebuința în învățarea lor sau a vre-unei limbi străine, fiind netăgăduit că o asemenea mecanicească lucrare obosește puterile fizice și morale mai mult decât învățarea fiște căreia prelecții. Spre aceasta ar trebui a se înființa tipografia școlilor, cuprinsă în Regulamentul organic la art. 74 § 12, unde să se tipărească cărțile alcătuite sau tălmăcite de profesori în obiectele ce paradosesc, după ce ar câștiga incuviințarea Sfatului Academic, încât cărțile să fie un mijloc înlesnitor tinerimei, iar nu de speculație, și mai ales pentru începători și copii săraci, cari adese părăsesc școlile numai din lipsa cărților ce să vând cu prețuri nemăsurate.

d) Nesimțirea nevoii de a învăța și a săvârși cursul învățăturilor, care aceasta s'ar realiza numai atunci când s'ar hotări a nu primi în vacantele posturi a caștelarielor Statului decât pe acei ce i-ar recomăndui Epitropia, înzestrați cu bune atestaturi adeverate de Sfatul Academic, mărturisitoare că au săvârșit cu deplinătate cursul învățăturilor în școlile publice și că au dat dovadă de sârguință și bună purtare. O asemenea dispozițiune care (dacă n'ar fi treptuluită după gradul învățăturilor s'ar socoti mult mai nemerită), deși s'au legiuit la 1835 Martie 10 No. 80, nu se vede însă pusă în lucrare de către Epitropie, precum este de dovadă răspunsul Secretariatului de Stat către această comisie sub No. 586, prin care arată că nici un elev până acum nu i s'au recomănduit. Nu e îndoială că aceasta ar fi un mare indemn pentru părinți de a-și da copii la școlile publice, iar pentru tineri a fi sârguitori și statornici întru învățaturi până la săvârșirea cursului lor, în vreme când astăzi mare parte din tinerimea școlastică, îndată ce au învățat bine a ceti și a scrie, părăsește învățatura, căutând locuri prin caștelarii, din care urmează că se micșurează numărul școliiilor într'atât încât prea puțin ajung a intra în clasele Facultăților.

e) Lipsa unei biblioteci școlastice, înzestrată cu autorii clasici în toate ramurile științelor academice, căci deși pentru acest scop au figurarisit totdeauna prin sămiile școlilor o sumă de bani, ea a fost întrebuințată în alte obiecte.

f) Nedeosebirea îndatoririlor ce privesc moralul elevilor de cele ce privesc materialul instituturilor, întrunite acum în persoana inspectorilor.

g) Nesiguranța profesorilor în postul lor și însărcinarea lor cu mai multe indatorii.

h) Adesea mutare elevilor dela un obiect la altul, din care urmează că nu pot învăța cu deplinătate nici unul.

i) Lipsa unei catedre de pedagogică, unde s'ar putea forma pedagogi vrednici, de care școalele sunt astăzi cu totul lipsite.

j) Neființa unei programe tipărite și publicate, prin care să se cuprindă zilnicele indatorii a fieștecăruia profesor în parte și ceasurile paradosirii pentru orice obiect.

l) În sfârșit și cea mai de temei este slaba disțiplină și privityhere asupra întregului personal, din lipsa unei direcțiuni care, fără părtinire sau prigoniri, să se îndeletnicească numai cu interresurile binelui școalelor, să fie destoinică a pătrunde până la cele mai mici pricini împiedecătoare propășirii și să le aducă grabnică îndreptare, fiind aceasta însuși datoria sa după art. 72 lit. f. Căci dacă profesorii răspund sau nu la scopul chemării lor, direcției se cuvine cinste sau dojană, pentru că direcția învățăturilor la noi ca și la toate școlile bine organizate ar trebui să fie putere însuflețitoare, mișcătoare și povățuitoare acestui trup acum bolnav.

Aceste sunt defecturile care comisia au descoperit; iar pentru îndreptarea lor și reformele ce s'ar socoti de cuviință a se mai introduce, precum Epitropia Invățăturilor au arătat prin adresul său din 4 Martie 1844 No. 147 către comisia cercetătoare sămii școalelor din sesia trecută, jos iscăliții nu au putut face nici o lucrare din pricina puținei vremi ce au.

Vor. Iordache Balș, Vor. Costachi Sturza, Vor. Alecu Sturza, Vor. Vasile Beldiman și Spăt. Costachi Negruți.

Ca întâmpinare la acest raport al comisiunii, Epitropia înaintă a doua zi, la 23 Martie, obșteștii Adunări o adresă prin care se plângea împotriva comisiunii: cum că în anul 1844 n'a vizitat de loc școalele, spre a se încredința de starea și progresul lor; că a început lucrările abia în 1845, cerând o serie de științe dela Epitropia Invățăturilor și dela Referendarul școalelor; că apoi, nefiind îndestulită cu răspunsurile Epitropiei și cu memoriul Referendarului, s'a adresat profesorilor ca să-i arate starea școalelor și să facă propuneri pentru reformarea lor; că în sfârșit a întocmit raportul său către Adunare pe baza acestor răspunsuri, arătând numai defectele școalelor și nepropuind nici o măsură pentru îndreptarea lor. «Drept aceia — incheia Epitropia — fiindcă comisiunea nu au fost următoare însărcinării date

